

**Referat wygłoszony w dniu 29 I 2024 r. na posiedzeniu
Komisji Orientalistycznej Oddziału PAN w Krakowie**

dr hab. Leszek Zinkow, prof. IKŚiO PAN
Instytut Kultur Śródziemnomorskich i Orientalnych
Polskiej Akademii Nauk, Warszawa
e-mail: lzinkow@iksio.pan.pl
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0681-7428>

**Rifā‘ a Rāfi‘ aṭ-Ṭaḥṭāwī (1801–1873) i początki egipskiej myśli
o rodzimej starożytności.**

Celem referatu jest przedstawienie postaci Rifā‘ a Rāfi‘ aṭ-Ṭaḥṭāwī’ego (فاعة رافع الطهطاوي ur. 1801, zm. 1873) – egipskiego pisarza, tłumacza, „egiptologa” i intelektualisty, jednego z pierwszych nowożytnych arabskich uczonych próbujących doprowadzić do kulturowego kompromisu między cywilizacją islamską i europejską. Szczególnie zaakcentowane zostaną jego refleksje i przedsięwzięcia dotyczące uporządkowania problemu ciągłości egipskiej historii – kwestii czy „pogańskie dziedzictwo” faraonów jest integralną częścią dziejów współcześnie muzułmańskiego kraju nad Nilem?

Aṭ-Ṭaḥṭāwī, był absolwentem uniwersytetu al-Azhar w Kairze gdzie formalnie otrzymał tytuł ālim; uczonego w doktrynie i prawie islamskim. Jako jeden z pierwszych egipskich podróżników do Francji w XIX wieku od 1826 roku studiował w Paryżu kilka lat m.in. prawo, literaturę, etykę, filozofię społeczną i polityczną oraz matematykę i geometrię. Czytał i tłumaczył na arabski dzieła Condillaca, Voltaire’a, Rousseau, Monteskiusza, itd. W 1834 roku opublikował szczegółową relację ze swojego pobytu: *Takhlīṣ al-‘ibrīz fī talkhīṣ Bārīz*. Rok później założył Szkołę Językową w Kairze wokół której skupiło się środowisko intelektualne, co zainicjowało nurt tzw. egipskiego renesansu (nahḍa). Pod koniec lat 60. XIX wieku Tahtawi

został członkiem Rady Edukacyjnej przy nowo utworzonym Ministerstwie Edukacji, w latach 1870–1873 redagował czasopismo *Rawdat al-madāris* (Ogród szkolny).

Aṭ-Taḥṭāwī pisał „holistyczny” szkolny podręcznik do dziejów Egiptu – od faraonńskiej starożytności do czasów współczesnych, zdołał także doprowadzić do wydania w 1835 roku pierwszych przepisów regulujących handel starożytnymi zabytkami i wyznaczenia miejsca na muzeum w niewielkim budynku przy al-Azbakiyya (al-Antiqakhana – ‘wystawa starożytności’), z ekspozycją przygotowaną przy pomocy francuskiego inżyniera Adolphe Linand de Bellefrondes. Jednak ówczesni rządzący traktowali zgromadzoną kolekcję jako „podręczny magazyn prezentów” dla zagranicznych gości. Zbiory przeniesiono do Cytadeli Saladyna, ale przestały one istnieć gdy regent, a następnie gubernator Egiptu ‘Abbās Ḥilmī ofiarował wszystkie zabytki austriackiemu arcyksięciu Maksymilianowi.

Literatura

- Abu-Lughod, I. (2011) *Arab Rediscovery of Europe: A Study in Cultural Encounters*, Princeton: Saqi Books
- Badawi, A.A. (1959), *Rifa‘a Rafi‘ al-Tahtawi*. 2nd ed. Cairo: Lajnat al-Bayan al-‘Arabi
- Colla, E. (2007) *Conflicted Antiquities. Egyptology, Egyptomania, Egyptian Modernity*, Durham-London: Duke University Press
- Crabbs Jr., J.A. (1984) *The Writing of History in Nineteenth-Century Egypt. A Study in National Transformation*, Cairo-Detroit: Wayne State University Press
- Cuno, J. (2008) *Who Owns Antiquity? Museums and the Battle over Our Ancient Heritage*, Princeton: University Press
- Dodwell, H. (1967) *The Founder of Modern Egypt: A Study of Muhammad ‘Ali*, Cambridge: University Press
- El Ashmouni, M., Bartsch, K. (2014), Egypt’s Age of Transition: Unintentional Cosmopolitanism during the Reign of Muhammad ‘Alī (1805–1848), *Arab Studies Quarterly*, Vol. 36, No. 1, s. 43–74
- Goldschmidt Jr., A. (2000) *Biographical Dictionary of Modern Egypt*, London: Lynne Rienner Publishers
- Heyworth-Dunne, J. (1939–1940), Rifā‘ah Badawī Rāfi‘ aṭ-Taḥṭāwī: The Egyptian Revivalist, *Bulletin of the School of Oriental Studies, University of London*, Vol. 9, No. 4, s. 961–967; Vol. 10, No. 2, s. 399–415
- İhsanoğlu, E. (2012) *The Turks in Egypt and Their Cultural Legacy: An Analytical Study of the Turkish Printed Patrimony in Egypt from the Time of Muhammad ‘Ali*, Cairo: The American University in Cairo Press
- Jamal, M.A. (1960) *The Intellectual Origins of Egyptian Nationalism*, Oxford: University Press
- Lacouture, J., Lacouture, S. (1958) *Egypt in Transition*, New York: Methuen
- Macdonald, S., Rice, M. eds. (2003) *Consuming Ancient Egypt (Encounters with Ancient Egypt)*, London: UCL Press
- Mitchell, T. (2001) *Egipt na wystawie świata*, tłum. E. Klekot, Warszawa: PIW (= *Colonising Egypt*, Berkeley: University of California Press, 1991)
- Marsot, A.L.as-S. (1984) *Egypt in the Reign of Muhammad Ali*, Cambridge: University Press
- Naddaf, S. (1986), Mirrored Images: Rifā‘ah al-Taḥṭāwī and the West, *Alif: Journal of Comparative Poetics*, No. 6, s. 73–83
- Newman, D. (2014) *Rifa‘a Al-Tahtawi: A 19th-century Egyptian Educationalist and Reformer*, Edinburgh: University Press
- Pollard, L. (2005) *Nurturing the Nation: The Family Politics of Modernizing, Colonizing, and Liberating Egypt, 1805-1923*, Berkeley: University of California Press
- Reid, D.M. (2002) *Whose Pharaohs? Archaeology, Museums, and Egyptian National Identity from Napoleon to World War I*, Cairo-Berkeley: The American University in Cairo Press
- [aṭ-Taḥṭāwī, Rifa‘a Rafi‘] (2011) *An Imam in Paris: Account of a Stay in France by an Egyptian Cleric 1826-1831*, ed. D.L. Newman, London: Saqi Books
- Vatikiotis, P.J. (1991) *The History of Modern Egypt: From Muhammad Ali to Mubarak*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press
- Wood, M. (1998), The Use of the Pharaonic Past in Modern Egyptian Nationalism, *Journal of the American Research Center in Egypt*, Vol. 35, s. 179–196
- Zinkow, L. (2014) *Egipt circa 1850. Orient i transgresje*, Kraków: Akademia Ignatianum/Wydawnictwo WAM.